

شهداء الفضیله

یا

کتابی که خاطرات «مرك سقراط» را تجدید کرد

ب

تقریظها

پس از مقدمه ، تقریظهای کتاب است . بزرگان و دانشمندان از دورانی پیش
بعظمت روح ، خلوص نیت و فداکاری علامه امینی پی بردند ، لذا همواره او را در
کارها و آثارش تشویق و تأیید میکردند ، بر او هم لازم بود که متقابلاً بحکم ادب و
اخلاق ، اهمیت تأییدات آنان را مورد توجه قرار دهد . از اینرو در اوایل این کتاب
چند تقریظ از آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی (۱۲۸۴ - ۱۳۶۵) ، و آیت الله
حاج آقا حسین قمی (۱۲۸۲ - ۱۳۶۶) و مرحوم حاج شیخ محمد حسین
کمپانی (۱۲۹۶ - ۱۳۶۱) رحمه الله علیهم (۱) ، و علامه شیخ آقا بزرگ تهرانی (۲) ،
دامت افاضاته درج کرده است .

و نیز در تقریظ کتاب ، قصیده ایست (بقایه قاف دارای ۳۳ بیت) از دانشمند
و ادیب مرحوم شیخ محمد علی اردوبادی (۳) ، (۱۳۱۲ - ۱۳۸۰) که چند بیت
از آن نقل میشود :

- ۱ - شرح حال مرحوم اصفهانی و قمی و کمپانی در « تقیاء البشر » ذکر شده است ،
بترتیب رجوع شود به : ج ۱ ص ۴۱-۴۲ و ج ۲ ص ۶۵۳-۶۵۵ و همین جلد ص ۵۶۰-۵۶۲ .
- ۲ - شرح حال شیخ آقا بزرگ تهرانی در « ریحانة الادب » ج ۱ ص ۲۲ و مجله « راهنمای
کتاب » شماره ۵-۶ ، سال چهارم ص ۵۲۵-۵۲۹ آورده شده است .
- ۳ - شرح حال مرحوم اردوبادی در « الکنی والالقب » ج ۲ ص ۱۷-۱۸ ، ذکر شده است .

فيخطف الابصار منه القا
ولا يدانيه الدراري نسقا
از وضح الصبح يزبن الافقا

عقد جمان قديرى متسقا
فلا يجازى زهوه زهر الربى
ام ان هذا فلك المجد به



فلا يضايه العرا رعبقا
تزين منها معصماً و مرفقا

يسيل لطفاً و يצוע نده
وصاعه (شيخ العلا) اساوراً



حتى استجد فخرهم واستوسقا
حتى كأن عاد لمن فيه البقا
لها اللبالي هديها و الموثقا
يدعوالى الخير و ينحوللثقى

شاد بذكر غابر لمن مضى
و قد اعاد مجد امس دابر
الشهداء المصطفون خلدت
و قيض المولى لهم خير فتمى

.....

مدارك :

مدارك شهداء الفضيله نوعاً كتب تاريخ و رجال معتبر و معتمد فريقين است ، و چون شرح حال علمای ما در نظر رجاليون و مورخان خود شيعه بهتر معلوم است بكتب آنان فراوانتر استناد شده است . اينك در ذيل ، نام بيشتر مدارك كتاب را همراه نام مؤلفان و سال درگذشت آنان مياوريم :

- ۱- اخبار الزمان تأليف : ابوالحسن على بن حسين مسعودى در گذشته بسال ۳۲۳
- ۲- يتيمة الدهر ، ابومنصور عبد الملك ثعالبى ، ح ۴۲۹
- ۳- رجال نجاشى ، ابوالعباس نجاشى ، ۴۵۰
- ۴- فهرست ، شيخ الطائفة ابو جعفر طوسى ، ۴۶۰
- ۵- تاريخ بغداد ، ابوبكر احمد بن على خطيب بغدادى ، ۴۶۳
- ۶- دمية القصر ، ابوالحسن باخرزى ، ۴۶۷
- ۷- الانساب ، حافظا بوسعد سمعانى ، ۵۶۲
- ۸- فهرست منتجب الدين ، شيخ منتجب الدين رازى ، از نواده هاى شيخ صدوق ، بعد از ۵۸۵
- ۹- معالم العلماء ، ابن شهر آشوب مازندرانى ، ۵۸۸

- ۱۰- کامل التواریخ تألیف عزالدین ابوالحسن-ابن اثیر(۱) درگذشته بسال ۶۳۰
 ۱۱- معجم الادباء ، یاقوت بن عبدالله حموی ، ۶۲۶
 ۱۲- معجم البدان ، ، ، ،
 ۱۳- وفيات الاعیان ، احمد بن محمداربابی - ابن خلیکان ، ۶۸۱
 ۱۴- خلاصة الاقوال ، جمال الدین علامه حلّی ، ۷۲۶
 ۱۵- میزان الاعتدال ، محمد بن احمد ذهبی ، ۷۴۸
 ۱۶- رجال ، تقی الدین حسن بن داود حلّی ، قرن ۷
 ۱۷- عمدة الطالب
 فی انساب آل ابيطالب ، سید جمال الدین احمد بن مهنا ، ۸۲۸
 ۱۸- خزانه الادب(۲) ، ابن حجت حموی ، ۸۳۷

۱- سدن از دانشمندان اهل سنت که برادر نیز هستند باین عنوان: (ابن الاثیر) معروفند:
 ۱- مجدالدین ابوالسعادات مبارک بن ابی الکرّم الشیبانی الجزری (۶۰۶م) محدث
 ومؤلف: «النهاية في غريب الحديث» و «الانصاف في الجمع بين الكشف والكشاف» که از
 تفسیر ابواسحاق ثعلبی (الكشف والبيان) و (كشاف) گردآورده است، و «جوامع الاصول»
 که جمع میان صحاح ست اهل سنت است.
 ۲- عزالدین ابوالحسن علی بن ابی الکرّم، مورخ ومؤلف: «الکامل» و «اسدالغابه
 فی معرفة الصحابة».
 ۳- ضیاءالدین ابوالفتح نصرالله بن ابی الکرّم (۶۳۷م) ادیب ومؤلف: «المثل
 السائر فی ادب الکتب والشاعر».

(الکنی واللقاب - ج ۱)

۲- باین نام: خزانه الادب (بکسر خاء) در ادب عرب دو کتاب تألیف گشته است:
 الف- «خزانه الادب وغایة الارب» تألیف: شیخ تقی الدین - ابن حجت حموی
 (۷۷۶-۸۳۲) که همان شرح قصیده بدیعیه اوست نظیر «انوار الربیع» و امثال آن. و در
 حاشیه اش رسائل بدیع الزمان همدانی که از بلیغترین منشآت کلاسیک عرب است از ص ۲ تا
 ۳۰۹ چاپ شده و از ۳۱۰ تا ۴۶۷ که آخر کتاب است در حاشیه شرحی که بانو عائشه
 باغونی بر قصیده بدیعیه خود نوشته و (الفتح المبین فی مدح الامین) نام دارد چاپ
 شده است.

ب- «خزانه الادب ولب لباب لسان العرب» تألیف: عبدالقادر بن عمر بغدادی
 (۱۰۳۰-۱۰۹۳) است. ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶) نحوی و اصولی معروف، صاحب
 کتاب «الامالی» و «مختصر الاصول» و «ایضاح المفصل» دو کتاب فشرده و بسیار
 بقیه پاورقی در صفحه ۳۵.

- ۱۹- الدرر الكامنه تأليف ابن حجر عسقلانی
 ۲۰- بغية الوعاة ، جلال الدين سيوطي
 ۲۱- تاريخ الخلفاء ، ، ،

پرسود در نحو و صرف - خط ، بنام «كافية» و «شافية» یا (مقدمة فى النحو و مقدمة فى الصرف و الخط) تالیف کرده است که بر آنها شروح فراوانی نوشته شده . از آن جمله نجم الاثمه شیخ رضی محمد بن الحسن الاسترآبادی (م ۶۸۶) عالم بسیار محقق و بزرگ که به « فیلسوف النحاة » خوانده شده ، شرحی مفصل بر کافیه و شرحی مختصر بر شافیه نوشته که هر دو دریاباییست بیکران از تحقیقات فنی و دقت و تحلیل و از کتب بسیار بسیار کم نظیر این دو رشته است . و معلوم است که در این قبیل کتب ، از اشعار و امثال پر لغت و دقیق بعنوان (شاهد) فراوان آورده میشود که لازم است آن اشعار توضیح داده شود و حال شاعران معلوم گردد و مناشیء و موارد امثال نیز مبین شود . لذا از قدیم شرح شواهد ، زیاد نوشته اند مانند شرح شواهد (مجمع البیان) و شرح شواهد (کشاف) و شرح شواهد (تلخیص المفتاح) و .. خزانه الادب بغدادی که گاهی بعنوان (خزانه الادب - الکبری) خوانده شده شرح شواهد شرح کافیه است . و کتابیست بس پر مطلب و بهره بخش .

بغدادی بعدها شرحی نیز بر شواهد شرح شافیه رضی مینویسد و شواهدی را که در شرح جار بردی (فخرالدین احمد بن الحسن الشافعی م ۷۴۲) بر مقدمه صرف آمده بدان ضمیمه میکند و خود در آغاز آن میگوید : « و بعد فلما فرغت بتوفیق الله من شرح شواهد الكافية لنجم الاثمة الشيخ الرضى الاسترآبادى ، رحمہ الله و تجاوز عنه ، رایت ان الحق به شرح ابیات شواهد الشافية له أيضاً ، وهى مائة وستة وتسعون بيتاً لكونها ككتاب واحد متناً و شرحاً فكذلك ينبغي ان يكون شرح ابیاتهما .

و اشار الى بعض الافاضل بان اضم اليها ابیات شرح المحقق العلامة احمد بن الحسن الجار بردى ، التى انقردها ، لمسيس الحاجة اليها لكثرة تداولها تدریساً و مراجعة ، حتى يعم النفع ، وهى اثنتان وخمسون بيتاً فاجبته الى ذلك و شرعت مستعیناً بالله ذی الطول و الاعانة فى يوم الخميس الرابع و العشرين من جمادى الاخرة من سنة تسع و سبعين و الف ، اسأل الله اتمامه و النفع به آمین .

و از خدمات بزرگی که بعالم ادب شده ، چاپ منقح و مضبوط و محققانه شرح شافیه است بضمیمه شرح شواهد آن که در قاهره در ۴ جلد بهمت چند استاد تنظیم یافته و طبع

۱۰ قرن	سید یوسف بن محمد عاملی	۲۲- جامع الاقوال تألیف
۱۰	غیاث الدین محمد خواندمیر	۲۳- حبیب السیر
در گذشته بسال ۱۰۲۱	میر مصطفی تفرشی	۲۴- نقد الرجال
۱۰۲۸	میرزا محمد استرآبادی	۲۵- تخلص الاقوال
۱۰۶۸	کاتب چلبی - مصطفی بن عبدالله	۲۶- کشف الظنون
۱۰۸۹	ابوالعلاح - بن عماد حنبلی	۲۷- شذرات الذهب
۱۰۴۱	ابوجعفر محمد بن حسن حر عاملی	۲۸- خاتمة الوسائل
«	«	۲۹- امل الامل
۱۱۱۸	سید علیخان مدنی	۳۰- سلافة العصر
۱۱۲۱	ضیاء الدین یوسف یمانی	۳۱- نسمة السحر
۱۱۳۰ ح	میرزا عبدالله اصفهانی - افندی	۳۲- ریاض العلماء
۱۱۸۶	شیخ یوسف بحرانی ، مؤلف (حدایق)	۲۳- لؤلؤة البحرين
۱۲ قرن	شیخ فرج الله حویزی	۳۴- ایجاز المقال
«	شیخ محمد علی بن بشاره	۳۵- نشوة السلافة
۱۲۱۵	شیخ ابوعلی طبرسی (آل ابن سینا)	۳۶- منتهی المقال

شده است ، ودر آغاز کتاب آمده : حقیقهما وضبط غریبهما وشرح مبهمهما الاماتة : محمد نورالحسن (المدرس فی تخصص كلية اللغة العربية) و محمد الزقزاق (المدرس فی كلية اللغة العربية) و محمد محیی الدین عبدالحمید (المدرس فی تخصص كلية اللغة العربية) ودر مقدمه می گوید که استادان نامبرده نوشته اند در باره شیخ رضی ضمن تجلیل بسیار گفته اند : «افضل المحققین و ابرع المدققین العالم الذی لا یشق غباره ولا یدرك مداه ...» ودر آخر فهرست نام شعرا میست که شرح حالشان در خزانه الادب نیامده و آنان ۳۴ نفرند که از «ابوالاخضر حمانی» شروع و به «ولید بن عقبه بن ابی معیط» ختم میشوند .

و برای کتاب پنج فهرست ترتیب داده شده است : ۱- فهرست الموضوعات ۲- فهرست الاعلام ، ۳- فهرست الكلمات اللغویة الواردة فی الجزء ... ۴- فهرست الشواهد الواردة فی الجزء ... ، ۵- فهرست الامثال التي وردت فی الشرح و التعلیقات .

قرن ۱۳	شیخ عبدالنبی قزوینی یزدی	تألیف
در گذشته بسال ۱۳۰۶	مولی علی کنی رازی	۳۸- توضیح المقال
۱۳۰۹ «	محمد علی لکهنوی	۳۹- نجوم السما
۱۳۱۳ «	میرزا محمد باقر خوانساری	۴۰- روضات الجنات
۱۳۲۳ «	شیخ محمدطه نجف	۴۱- اتقان المقال
۱۳۴۰ «	شیخ علی بحرانی قطیفی	۴۲- انوار البدرین
۱۳۵۱ «	شیخ عبدالله امامقانی	۴۳- تنقیح المقال
		۴۴- تاریخ آداب
۱۹۱۴ «	جرجی زیدان ، مؤسس ومدیر سابق (الهلال)	اللغة العربیة
۱۳۲۰ «	حاج میرزا حسین نوری	۴۵- مستدرک الوسائل
۱۳۵۰ «	شیخ علی کاشف الغطا	۴۶- الحصون المنیعة
۱۳۵۴ «	سید حسن صدرالدین کاظمی	۴۷- تکملة امل الامل
		۴۸- تأسیس الشیعه
		لقنون الاسلام (۲)

۱- « امل الامل » در شرح حال علمای جبل عامل ، تألیف شیخ حر عاملی صاحب « وسائل » است. پس از وی ۲ تکمله و ۴ تتمیم بر آن نوشته اند : ۱- تکملة الامل. از: سید عبدالله جزایری (۱۱۷۳م) ۲- تکملة الامل سید صدرالدین (۱۳۵۴م) ۳- تهیه الامل. از: سید محمدبن علی آل ابی شبانه (قرن ۱۲) ۴- تتمیم الامل، از: سید عبدالعلی حایری ۵- تتمیم الامل از: سید امیر ابراهیم تبریزی (۱۳۱۴م) ۶- تتمیم الامل ، از: شیخ عبدالنبی قزوینی مذکور. و نیز حواشی و تعلیقاتی بر امل الامل نوشته شده است.

(مصفی المقال)

۲- مؤلف «الذریعه» علامه تهرانی میکوید: « تأسیس الشیعة الکرام لقنون الاسلام» تألیف سید اساتید ما آیت الله سید حسن صدرالدین موسوی عاملی کاظمی میباشد .
وی در کل این کتاب موضوعی را ابتکار کرده و آنرا بس نغز و جالب تدوین داده و با تاریخها و سیره های صحیح ثابت کرده است که علمای شیعه در تأسیس علوم اسلامی: نحو، صرف، لغت، علوم بلاغت، عروض، کلام، حدیث، معقول، فقه، اصول، تفسیر، اخلاق... بر سایر علمای اسلام تقدم داشته، و در تألیف و تصنیف در این علوم پیشدست بوده اند، شرح حال مؤسسين علوم را هم ذکر کرده و پارهیی از قدما و تصنیفاتشان را آورده، و در حدود سال ۱۳۲۹ هجری بقیه پاورقی در صفحه ۳۸

۴۹- الظلمه

فی شعراء الشيعه تأليف قاضی شیخ محمد سماوی

درگذشته بسال ۱۳۷۰

۵۰- اعیان الشيعه « سيد محسن امين عاملي

۱۳۷۱ «

۵۱- طبقات اعلام الشيعه

« علامه معاصر شیخ آقا بزرك تهراني، مؤلف. (الذريعه الى تصانيف الشيعه)

۵۲- فهرست

کتابخانه آستان قدس حاج عماد فهرستی

۱۳۵۵

نا تمام



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تألیف آن تمام شده است ، و با اینکه در هر مورد بذکر نمونه‌یی اکتفا کرده باز کتاب حجم برداشته و همین موجب شده است که از وی اختصار آنرا بخواهند اوهم خلاصه‌یی از اصل جدا کرده که بنام « الشيعه وفنون الاسلام » بچاپ رسیده است ، من نیز بطور اختصار شرح حال علمایی را که در آن ذکر شده‌اند بیرون آوردم ، و آنرا « الدرالتفیس فی تلخیص رجال التأسیس » نامیدم...
(الذریعه ج ۳ ص ۲۹۸ - ۲۹۹)

گردانیده پاریسی خلاصه تأسیس الشيعه نیز بنام « شيعه یا پدید آرنندگان فنون اسلام » انتشار یافته است .